

L I E T U V O S

ARCHEOlogija 50

Lietuvos istorijos institutas

L I E T U V O S

ARCHEOlogija 50

LIETUVOS
ISTORIJOS
INSTITUTAS

VILNIUS 2024

Leidybą finansavo

LIETUVOS MOKSLO TARYBA

PAGAL VALSTYBINĘ LITUANISTINIŲ TYRIMŲ IR SKLAIDOS 2016–2024 METŲ PROGRAMĄ
(Finansavimo sutarties numeris S-LIP-22-44)

Redaktorių kolegija / Editorial board:

Atsakingoji redaktorė / Editor-in-chief dr. Agnė Čivilytė
(Lietuvos istorijos institutas, Vilnius / Lithuanian Institute of History, Vilnius)

Dr. Laurynas Kurila (Lietuvos istorijos institutas, Vilnius / Lithuanian Institute of History, Vilnius)

Dr. Valdis Bērziņš (Latvijos universitetas, Latvijos istorijos institutas, Ryga / University of Latvia, Institute of Latvian History, Riga)

Habil. dr. Anna Bitner-Wróblewska (Valstybinis archeologijos muziejus Varšuvoje, Lenkija / State Archaeological Museum in Warsaw, Poland)

Dr. Christoph Jahn (Nepriklausomas tyrėjas, Vokietija / Independent researcher, Germany)

Prof. dr. Rimantas Jankauskas (Vilniaus universitetas, Lietuva / Vilnius University, Lithuania)

Akad. prof. dr. Eugenijus Jovaiša (Lietuvos mokslų akademija, Vilnius / Lithuanian Academy of Sciences, Vilnius)

Habil. dr. Bartosz Kontny (Varšuvos universitetas, Archeologijos fakultetas, Lenkija / Faculty of Archaeology, University of Warsaw, Poland)

Prof. dr. Valter Lang (Tartu universitetas, Estija / University of Tartu, Estonia)

Doc. dr. Algimantas Merkevičius (Vilniaus universitetas, Lietuva / Vilnius University, Lithuania)

Habil. dr. Tomasz Nowakiewicz (Varšuvos universitetas, Archeologijos fakultetas, Lenkija / Faculty of Archaeology, University of Warsaw, Poland)

Habil. dr. Grzegorz Osipowicz (Mikalojaus Koperniko universitetas, Torunė, Lenkija / Nicolaus Copernicus University, Toruń, Poland)

Dr. Gytis Piličiauskas (Lietuvos istorijos institutas, Vilnius / Lithuanian Institute of History, Vilnius)

Dr. Eve Rannamäe (Tartu universitetas, Estija / University of Tartu, Estonia)

Dr. Andra Simniškytė (Lietuvos istorijos institutas, Vilnius / Lithuanian Institute of History, Vilnius)

Dr. Roberts Spirģis (Latvijos universitetas, Latvijos istorijos institutas, Ryga / University of Latvia, Institute of Latvian History, Riga)

Dr. Eugenijus Svetikas (Lietuvos istorijos institutas, Vilnius / Lithuanian Institute of History, Vilnius)

Dr. Elena Pranckėnaitė (Lietuvos istorijos institutas, Vilnius / Lithuanian Institute of History, Vilnius)

Dr. Andris Šnė (Latvijos universitetas, Ryga / University of Latvia, Riga)

Doc. dr. Gintautas Zabiela (Klaipėdos universitetas, Lietuva / Klaipėda University, Lithuania)

Prof. dr. Šarūnas Milišauskas (Niujorko valstijos Bafalo universitetas, JAV / New York State University at Buffalo, USA)

Prof. dr. Timothy Cheval (Niujorko valstijos Bafalo universitetas, JAV / New York State University at Buffalo, USA)

Prof. dr. Johan Ling (Goteborgo universitetas, Švedija / University of Gothenburg, Sweden)

Sekretorė / Secretary Sigita Mikšaitė

Redakcijos adresas / Editorial Board address:
Lietuvos istorijos institutas, Archeologijos skyrius
Tilto g. 17, LT-01101 Vilnius
Tel. (+370) 5 2614436, fax (+370) 5 2611433
e-mail: lietuvosarheologija@gmail.com;
civilytea@gmail.com

Žurnalas registruotas: EBSCO Publishing: Central and Eastern European Academic Source European Reference Index for the Humanities and Social Sciences (ERIH PLUS)

TURINYS / CONTENT

Agnė Čivilytė	PRATARMĖ.....7 FOREWORD 11
Gintautas Zabiela	QUO VADIS, LIETUVOS ARCHEOLOGIJOS MOKSLAS?13 QUO VADIS, LITHUANIAN ARCHAEOLOGICAL SCIENCE?26
Vanda Haferberga, Joakim Wehlin, Uwe Sperling	FROM INSIDE AND OUTSIDE: CONTEXTUAL, MACROSCOPIC AND MICROSCOPIC ANALYSIS OF BRONZE AND PRE-ROMAN IRON AGE BURIAL POTTERY FROM THE EASTERN BALTIC.....27 IŠ VIDAUS IR IŠORĖS: RYTŲ BALTIJOS BRONZOS IR IKI ROMĖNIŠKOJO GELEŽIES AMŽIAUS LAIDOJIMO KERAMIKOS KONTEKSTINĖ, MAKROSKOPINĖ IR MIKROSKOPINĖ ANALIZĖ 66
Agnė Čivilytė, Tadas Žižiūnas, Stephan Wirth, Thomas Eriksson	NEW INSIGHTS INTO THE PRODUCTION AND EXCHANGE OF LATE BRONZE AGE KAM AXES: APPLICATION OF 3D VIEW TECHNOLOGIES.....69 NAUJOS IŽVALGOS APIE VĒLYVOJO BRONZOS AMŽIAUS KAM KIRVIŲ GAMYBĄ IR MAINUS: 3D VAIZDO TECHNOLOGIJŲ TAIKYMAS 103
Roman Shiroukhov	KYJIVO RUSIOS SKALŪNINIAI VERPSTUKAI PRŪSŲ IR JŲ KAIMYNŲ X/XI–XII A. KARIŲ/RAITELIŲ KAPUOSE. APLINKYBĖS, DATAVIMAS, REIKŠMĖ 105 SLATE SPINDLE WHORLS FROM KYIVAN RUS' IN THE WARRIOR/HORSEMEN GRAVES OF THE PRUSSIANS AND THEIR NEIGHBORS (10 th /11 th –12 th CENTURY): CONTEXT, DATING, SIGNIFICANCE 150
Saulius Sarcevičius, Rimantė Zinkutė, Petro Tronevich Ričardas Taraškevičius	PLYTŲ MOLIO MIŠINIŲ RECEPTŪROS: XIII–XIV A. VILNIAUS KATEDROS IR VILNIAUS ŽEMUTINĖS BEI LUCKO AUKŠTUTINĖS PILIŲ MŪRŲ GEOCHEMINIŲ TYRIMŲ IŽVALGOS153 BRICK CLAY MIXTURE RECIPES: INSIGHTS FROM GEOCHEMICAL STUDIES OF THE 13 TH –14 TH CENTURY MASONRY OF THE VILNIUS CATHEDRAL, THE VILNIUS AND THE LUTSK CASTLES 204
Aurelija Zagurskytė	POULTRY IN MEDIEVAL AND POST-MEDIEVAL LITHUANIA..... 209 NAMINIAI PAUKŠČIAI VIDURAMŽIŲ IR NAUJŲJŲ LAIKŲ LIETUVOJE235

DISKUSIJOS / DEBATES

Alexander Gramsch	PROLEGOMENA TO A SOCIAL ARCHAEOLOGY OF THE HUMAN BODY.....	237

***KITAIP APIE ARCHEOLOGIJĄ /
ALTERNATIVE PERCEPTIONS OF ARCHAEOLOGY***

Vilius Bartninkas	AR „VISOS ŽINIOS - PO ŽEME“?	247

IN MEMORIAM

Gintautas Striška	VYTAUTAS URBANAVIČIUS (1935-07-03-2024-01-22)	251

Agnė Čivilytė	KAIP MES ŠVENTĖME VASARIO 16-ĄJĄ: <i>IN MEMORIAM</i> PROFESORIUI ŠARŪNUI MILIŠAUSKUI	261

	AUTORIŲ DĖMESIUI.....	263

	GUIDELINES FOR AUTHORS.....	266

KAIP MES ŠVENTĖME VASARIO 16-ĄJĄ: IN MEMORIAM PROFESORIUI ŠARŪNUI MILIŠAUSKUI

2024 m. balandžio 1 d. netekome profesoriaus Šarūno Milišausko (Sarunas Milisauskas) (1936–2024), kolegų, draugų ir Bafalo (*Buffalo*) universiteto studentų šiltai vadinto tiesiog Šern.

1936 m. Kaune gimęs ir dėl politinės situacijos ankstyvoje vaikystėje priverstas emigruoti į Ameriką, Šarūnas niekuomet nepamiršo Lietuvos, ilgus metus buvo Lietuvos archeologų draugijos narys, o 2018 m. prisidėjo ir prie šio žurnalo redaktorių kolegijos.

Jis buvo atsidavęs tyrėjas ir mokytojas, visuomet pasižventęs archeologijai, tarsi misionierius universiteto tvirtovėje ir visuomenėje. Profesorių drąsiai galime vadinti vienu žymiausių Vidurio Europos archeologijos sintezių kūrėjų, o daugelis jo knygų apie Europos neolito tyrimus vertinamos tiek Šiaurės Amerikos, tiek Europos archeologų bendruomenių. Reikšmingi išliks ir šimtai mokslinių straipsnių bei archeologijos terminų žodynas, teorinės įžvalgos.

Šarūną Milišauską pirmą kartą susitikau 2016 m., nuvykusi mokslinei stažuotei į Niujorko valstijos Bafalo universitetą (*New York State University at Buffalo*), tada ir prasidėjo mūsų bendrystė. Į šį universitetą Šarūnas atvyko 1970 m., apgynęs daktaro disertaciją Mičigano universitete (*University of Michigan*), tapo profesoriumi bei ilgus metus vadovavo Antropologijos katedrai ir Archeologijos muziejui. Kiekvieną kartą mums susitikus, nuodugniai išklausinėdavo apie Lietuvos archeologijos mokslo naujienas, šypsodavosi, išgirdęs pozityvų mano vertinimą, nors negailėdavo ir kritinių pastabų. Visuomet pasiteiraudavo apie lietuvių kolegas, su kuriais jam teko bendrauti ar dirbti kartu.

Valandos, praleistos su Šarūnu jo bibliotekoje, kurioje netrūko nė vienos lietuviškos archeologinės

1 pav. Prof. Šarūnas Milišauskas. A. Čivilytės nuotr.
Fig. 1. Professor Šarūnas Milišauskas. Foto A. Čivilytė

2 pav. Su prof. Š. Milišausku 2016 m. V. Milišausko nuotr.
Fig. 2. With professor Šarūnas Milišauskas in Buffalo 2016.
Foto V. Milišauskas

knygos, būdavo įkvepiančios ir įdomios. Jis mėliai dalydavosi savo prisiminimais apie archeologines ekspedicijas Lenkijoje bei savo, kaip JAV mokslininko, patirtimi „už geležinės uždangos“. Mūsų pokalbius pajvairindavo viena kita abiem suprantama lenkiška frazė ar juokelis. Bronocičė – viena žymiausių Lenkijos neolito gyvenviečių – tapo Šarūno tyrimų aistra, sujungusi Bafalo universiteto ir Lenkijos mokslo akademijos Archeologijos ir etnologijos instituto mokslininkus ilgamečiam bendradarbiavimui. Be to, profesorius kasinėjo ir kitas Lenkijos vietas, sakykim, Olšanicą. Vietovės erdvinės analizės ir žemo lygio hierarchinių visuomenių kilmės tyrimai rodė Š. Milišausko interesus Europoje. Nors tais „rytinio bloko“ laikais buvo sudėtinga, jis visada išlaikė politinį nuosaikumą, įtvirtintą ir paskutinėse jo knygos *European Prehistory. A Survey*

įvado eilutėse: „*Kol domėjimasis praeitimi, ypač mitine, neperžengia politinių ribų, pavyzdžiui, šiuolaikinių valstybių sienų nustatymo pagal neolito puodų paplitimą, tol nieko blogo nenutiks*“.

Mano atmintyje išliko daugybė su profesoriumi ir jo žmona Vita praleistų akimirkų Bafale, tačiau labiausiai įsiminė saulėtas 2018 m. vasario 16-osios rytas. Kaip visada, išgirdau tylų beldimą į mano kabineto duris, kurias pravėrusi, išvydau Šarūną, laikantį krepšį vaisių ir kitokių skanėstų. Buvo rimta proga švęsti – Lietuvos Valstybės atkūrimo diena. Taigi susėdome, Šarūnas ištraukė iš spintos Lietuvos vėliavėlę, sugiedojome Lietuvos himną ir taip tyliai, subtiliai paminėjome mums svarbią dieną. Tuomet dar kartą supratau, koks stiprus tų žmonių ryšys su gimtine – nesvarbu, kur nuvestų keliai keleliai, širdis visada yra ten, kur gimei...

Agnė Čivilytė

3 pav. Su prof. Šarūnu Milišausku prie Bafalo miesto muziejaus 2018 m. V. Milišausko nuotr.
Fig. 3. With professor Šarūnas Milišauskas at the Buffalo City museum 2018. Foto by V. Milišauskas